Subfam. 2. *Caryophylloideae* *)

Syn.: *Silenaceae* BARTL., *Silenoideae* A. BRAUN.

Květy někdy s podkališními listénci (šupinami). Kališní lístky srostlé; korunní lístky vždy vyvinuté a většinou zřetelně rozlišené v nehet a čepel (čepel někdy jen čárkovitá); na nehtu často křídlovité lišty nebo v místech přechodu nehtu v čepel pakorunka; tyčinky vždy ve dvou 5četných kruzích; semeník vždy svrchní. Plod tobolka nebo připomínající bobuli. Karpofor často vyvinutý, za plodu mnohdy ještě prodloužený.

Poznámka: Semena druhů podčeledi *Caryophylloideae* mají obvykle charakteristickou nejen celkovou velikost a tvar (jsou ledvinovitá až ± kulovitá, řidčeji štítkovitá nebo jiného tvaru), ale vyznačují se většinou i výraznou skulpturou osemení (jen vzácně jsou semena ± hladká, obvykle však i u těch je při větším zvětšení skulptura nebo její náznak patrný). Osemení je většinou rozčleněno v políčka různého tvaru, v obrysu uspořádaná buď radiálně (na břišní i hřbetní straně štítkovitých semen a na bočních plochách semen ledvinovitých), nebo v podélných řadách např. na hřbetě semen ledvinovitých). Jednotlivá políčka mají buď rovné nebo laločnaté okraje a jsou celá rovnoměrně více či méně vyklenutá v hrbolek různého tvaru (osemení hrbolkaté), nebo jsou na nich vytvořeny ještě další struktury (část políčka resp. hrbolku je vyklenuta např. v bradavku nebo papilu — osemení bradavčité nebo papilózní). Pro rozlišování jednotlivých taxonů mají význam především hrbolky na hřbetní ploše ledvinovitých semen (jsou např. ploché, mírně vyklenuté, polokulovité, kuželovité, ostře nebo tupě špičaté, nízké nebo vysoké atd.), zatímco hrbolky na bočních plochách ledvinovitých semen jsou obvykle ploché nebo jen málo vyklenuté, oblé. Uvedené struktury jsou obvykle patrné při 10-15násobném, někdy však až při větším zvětšení; při 25násobném a větším zvětšení bývají někdy i na ± plochých hrbolcích patrny papily nebo jiné struktury. Pokud jsou v popisech znaky osemení uváděny, týkají se především hřbetní části semen, kde jsou nejvýznamnější i nejsnáze patrné.

Poznámka redaktorů svazku: Termíny hrbolky, hrbolkatý jsou ve smyslu Dostálovy terminologie všude jinde v tomto svazku použity pro označení nízkých a tvarově nepravidelných vypuklin (např. povrch skořápky ořechu u čeledi *Juglandaceae*). Pro pravidelnější a vyšší vypukliny jsou všude jinde ve svazku použity termíny bradavka, papila, bradavčitý, papilózní, v případě potřeby podrobněji popisované. Odchylná terminologie (při použití týchž výrazů) u podčeledi *Caryophylloideae* vzhledem k vžité tradici je autorkou stati vysvětlena její poznámkou a redakčně nesjednocena.

13. *Steris* ADANS. — smolnička **)

Steris ADANSON Fam. Pl. 2: 255, 1763. — Syn.: *Lychnis* L. Sp. Pl. 436, 1753 p. p. min. — *Viscaria* BERNH. Syst. Verz. Erfurt 200, 1800.

Lit.: ŠOURKOVÁ M. (1976): Steris Adanson - the correct name for the genus Viscaria Bernh. (Cyryophyllaceae-Lychnideae). Novit. Bot. 1973-1975: 25-28.

Vytrvalé, trsnaté byliny s 1 nebo více přímými lodyhami a většinou větším počtem sterilních přízemních růžic listů na krátkých výběžcích. Listy obkopinaté, podlouhlé až čárkovitě podlouhlé. Květenství tvořeno několika páry vstřícných vidlanů až lichopřesleny na hlavní lodyze, někdy zkrácené nebo naopak naspodu s 1-2 páry větévek (připomínající latu). Podkališní listénce chybějí. Květy oboupohlavné, 5četné, zpravidla červenofialové; kalich 10žilný (výjimečně u pěstovaných rostlin až 15žilný - viz poznámka); čepel korunních lístků celistvá nebo až dvoulaločná (u pěstovaných rostlin až dvouklaná); pakorunka vyvinuta, lišty na nehtu scházejí; tyčinek 10; semeník s 5 episepalními čnělkami. Tobolka 5zubá, neúplně 5pouzdrá, mnohosemenná, otvírání pouzdrosečného typu (zářezy mezi zuby vznikají uprostřed plodolistů, tj. pod čnělkami, mezi přepážkami); přepážky často od báze při stěnách až nad polovinu délky tobolky, nedosahující však obvykle ke střednímu sloupku. — Asi 4 druhy v Evropě, na z. Sibiři, v Grónsku a v Severní Americe. — Protandr. Entomogam.

Poznámka: V minulosti a některými autory i nyní jsou druhy tohoto rodu řazeny do rodu *Lychnis*, případně dalších. Vzhledem k částečně zachovaným přepážkám a pouzdrosečnému typu otvírání tobolky, které je bližší rodu *Silene* než rodu *Lychnis*, je nutno rod *Steris* považovat za dostatečně taxonomicky oprávněný.

1. *Steris viscaria* (L.) RAFIN. — smolnička obecná Tab. 29/2

Steris viscaria (L.) RAFINESQUE Autik. Bot. 27. 1840. — Syn.: *Lychnis viscaria* L. Sp. Pl. 436, 1753. — *Viscaria vulgaris* BERNH. Syst. Verz. Erfurt 200, 1800. — *Viscaria purpurea* WIMMER Fl. Schles. 1: 67, 1840. — *Viscaria viscosa* ASCHERS. Fl. Brandenb. 1: 85, 1860.

*) Charakteristiku podčeledi zpracovala M. Šourková.

**) Zpracovala M. Šourková.

Tab. 29: 1 *Agrostemma githago*. — 2 *Steris viscaria*.

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)

Exsikáty: Fl. Reipubl. Bohem. Slov., no 1214. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 940. — TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 222. — Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 817. — Fl. Lituan. Exs., no 44. — Fl. Olten. Exs., no 412. — HAYEK Fl. Stir. Exs., no 213. — Herb. Fl. Ross., no 1558a et b. — MAGNIER Fl. Select. Exs., no 28.

Byliny (20-)30-75 cm vys. Hlavní kořen mírně ztlustlý, obvykle vícehlavý, chudě větvený v poněkud slabší kořeny postranní, 20-50 cm dl. Lodyhy přímé, chudolisté, mimo květenství obvykle nevětvené, lysé, zvláště pod uzlinami a v květenství silně lepkavé, lepkavá část internodií, popř. celá lodyha někdy hnědočerveně až tmavohnědě zbarvena. Přízemní listy úzce obkopinaté až úzce podlouhlé, znenáhla většinou v řapík zúžené, (4-)7-18 cm dl., (0,4-) 0,6-1,0 (-1,5) cm šir., špičaté až krátce zašpičatělé, okraj řapíku a báze čepele většinou řídce měkce dlouze brvité; lodyžní listy menší než přízemní, přisedlé, obkopinaté až čárkovité, špičaté. Květenství buď připomíná latu (většinou u rostlin s jedinou lodyhou) nebo tvořeno několika páry vidlanů (lichopřesleny) na hlavní lodyze, případně naspodu s krátkými větévkami. Květy červenofialové, vzácně růžové nebo bílé, krátce stopkaté až téměř přisedlé (květní stopky do 5 mm délky); kalich 5zubý, v obrysu eliptický až obráceně vejčitý, za plodu ± kyjovitý, 9-15 mm dl.; čepel korunních lístků 7-9 mm dl., obvejčitá nebo klínovitá, celokrajná až mělce nepravidelně zubatá nebo mělce vykrojená až dvoulaločná; výrůstky pakorunky uťaté až zaokrouhlené. Tobolky elipsoidní, 5-8 mm dl.; karpofor 3-5 mm dl. Semena ledvinovitá, 0,6-0,7 mm dl., hrbolkatá, šedohnědá. V-VI. Hkf.

$2n = 24$ (ČSR: 8. Čes. kras)

Variabilita: Taxonomicky nevýznamná, projevující se především v celkové statnosti rostlin — zvláště v počtu lodyh a větvení v květenství. V početnějších populacích se poměrně často objevují jednotlivé albinotické rostliny. V průběhu ontogeneze se mění lepkavost lodyh a květních stopek — mladé rostliny a suché staré lodyhy nelepí vůbec.

Ekologie a cenologie: Suché travnaté svahy, lesní lemy a pláště, řidčeji druhotné křoviny, světlé listnaté lesy a sušší louky, typická též pro zářezy železničních tratí. Většinou na mělkých, často i značně skeletovitých půdách, převážně na kyselých a neutrálních substrátech, na slunných až polostinných stanovištích. Diagnostický druh svazu *Koelerio-Phleion phleoidis* a asociace *Viscario-Quercetum* STÖCKER 1965, též ve společenstvech svazů *Hyperico perforati-Scleranthion perennis*, *Trifolion medii* a *Arrhenatherion*, s určitou afinitou i ke společenstvům třídy *Nardo-Callunetea*.

Rozšíření v ČSR: V termofytiku a mezofytiku téměř celého území; zvláště hojně v oblastech s členitým reliéfem (např. s kaňony řek a jejich přítoků ve stř. Čechách a na jz. Moravě). Jen ojediněle roste či zcela chybí v územích, kde nemá dostatek vhodných stanovišť (Žatecko, Dolní Poohří, pahorkatiny jv. Moravy), a na sv. Moravě. Do oreofytika zasahuje jen okrajově a výskyt má spíše druhotný charakter. Od planárního do submontánního stupně, zřídka ve stupni montánním (max.: Šumava, u Rokytské slatě, ca 1060 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 131.

T: Doup. pah. (vz.), 2a. Žatec. Poohří (Žatec, nověji nepotvrzena), 3. Podkruš. pán. (vz.), 4. Loun.-lab. střed., 6. Džbán, 7. Středočes. tab. (vz.), 8. Čes. kras (často), 9. Dol. Povlt. (hojně), 11.-15. Polabí, 16. Znoj.-brn. pah. (často), 17. Dolnomor. úv., 19. B. Karp. step. (Rubaniska u Uherského Brodu), 20. Jihomor. pah. (vz.), 21. Haná. — **Českomor. M:** — ve všech fyt. o roztr. až hojně. — **Karp. M:** 76. Mor. brána, 77. Středomor. Karp. (roztr.), 78. B. Karp. les. (vz.), 79. Gottw. vrchy (vz.), 80. Stř. Pobeč., 81. Host. vrchy, 84a. Besk. podh. (okrajově u Kločova; mezi Vojkovicemi a Hnojníkem). — **O:** 85. Kruš. hory, 86. Slavk. les, 87. Brdy, 88. Šum., 91. Žďár. vrchy, 92. Jiz. hory, 93a. Krk. les., 96. Král. Sněž., 97. Hr. Jes.

Celkové rozšíření: Především stř. a v. Evropa, směrem na sever jednotlivé lokality ve Fennoskandii až za polárním kruhem, na západě roztroušeně ve Francii a Velké Británii; z. Sibiř po Irtyš. Ve vyšších polohách Alp a v převážné části j. Evropy chybí. Na Balkáně je z větší části nahrazena příbuznou *Steris atropurpurea* (GRISEB.) ŠOURKOVÁ. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 136; MEUSEL et WERNER in FRIEDRICH et al. 1969-1979: 1170; AFE 1986: 16.

Význam: Někdy pěstována pro okrasu v zahrádkách a na hřbitovech, zvláště v plnokvětých formách nižšího vzrůstu, někdy i bělokvětých.

Poznámka: Kromě výše uvedeného autochtonního druhu bývá jako skalnička poměrně vzácně pěstována *Steris alpina* (L.) ŠOURKOVÁ Novit. Bot. 1973-1975: 27, 1976. — Syn.: *Lychnis alpina* L. Sp. Pl. 436, 1753. — *Viscaria alpina* (L.) G. DON fil. Gen. Syst. 1: 415, 1831. Vyznačuje se nízkým vzrůstem (lodyhy nejčastěji 8-15 cm vys.), čárkovitě obkopinatými až čárkovitými listy, nelepivou lodyhou, ± zkráceným květenstvím naspodu bez větévek a menšími květy (průměr květu ca 1 cm, kalichy nejvýše 6 mm dl., čepel korunních lístků dvoudílná). Žilky mezi kališními zuby bývají jen slabě zřetelné nebo jsou rozvětveny ve 2, kalich více než 10žilný. Taxonomicky heterogenní druh, rozšířený s většími či menšími disjunkcemi v Evropě a Severní Americe (subalpinský až alpinský stupeň vyšších jihoevropských pohoří, Anglie, Skotsko, Fennoskandie, Island, Grónsko, sv. Kanada). — Nezplaňuje.

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)